

Synspunkt

Stordriftsvanvid

Af Jens Morten Hansen
er statsgeolog og adj. professor
E-mail: jmb@geus.dk

■ Tiden lider af megalomani. Alt skal være større og fordelt på færre. Kommuner, amter, regioner, skoler, hospitaler, banker, småkagefabrikker, mejerier, slagterier – og universiteter. Kun ét fænomen skal der ikke være færre af: De glasbutik-elefanter, der har sat dette terrorangreb af fysisk ødelæggelse, kompetencetab og menneskelig ulykke i gang.

Med et ideologisk-økonomisk tankegods, der er Stalin og andre megalomane forbrydere værdigt, sammensmeltes kreative, skrøbelige og vidt forskellige institutioner som hospitaler, universiteter og sektorforskningsinstitutioner. De håndteres som om de var pølsefabrikker og svinefarme med en enkelt og latterligt billig slagvare – og som om en sammensmeltning af ædeltræ, guld og diamanter er mulig og ønskelig.

Noget driftsøkonomisk belæg for det er der ikke. Stordriftsfordele er en vedholdende, men udokumenteret illusion, som har slået sig på hjernen af det stigende antal politisk-administrative lomme-filosoffer, der med brask og bram har bildt videninstitutionernes faglige ledelser ind, at f.eks. 1000 halvstuderende røvere er dobbelt så godt som 500, der kan det, de skal kunne.

Selv den nuværende liberalt-konservative regering synes at have glemt erfaringerne fra Sovjetunionen, hvor stordriftsvanvidet til sidst betød, at ingen kunne få det, de havde brug for.

En IT-gyser

Er det den vej, vi ønsker at gå? Ja, åbenbart. Men jeg forsikrer, at det bliver både dyrere og dårligere samt deprimerende og ulykkeligt for befolkningen. Jeg vil nøjes med ét eksempel, som de fleste nok kan nikke genkendende til:

Mange ministerier har centraliseret IT-driften. Departementernes og de forskellige styrelseres IT-medarbejdere er samlet i én fælles enhed, Koncern-IT. Det indebærer med næsten øjeblikkelig virkning, at den service som medarbejderne plejer at få, stort set holder op, og at kun de personer, der sidder nærmest magten (her ministeren) kan forvente nogen som helst hjælp uden sværds slag. Til gengæld bliver det hele voldsomt meget dyrere. De fleste steder er IT-udgifterne eksploderet til et sted mellem 2 og 5 gange niveauet før centraliseringen.

Forklaringen er bedrøvelig, men enkel: Hvor man før havde betjent Anders, Bente, Christian, Dorte og Erik, hvis opgaver, potentialer og betydning man kendte, skal man nu betjene ukendte, hvor man ikke kan vurdere deres IT-behov og rimeligheden af disse. Det indebærer først og fremmest to ting: For det første får IT-medarbejderne ikke nogen faglig og personlig tilfredsstillelse ved at have hjulpet en, hvis opgaver man

kender meningen med, og hvor man kan vurdere om hjælpen kan vente eller ej. Anonymiteten gør alle opgaver lige vigtige, hvad de jo ikke er.

For det andet medfører det, at man i stedet for de nu anonymiserede relationer og fagligt uforståelige opgaver søger andre og personligt mere engagerende gøremål. Det indebærer, at interessen svinger over til at udtænke "udviklingsprojekter", som ingen har efterspurgt. De kan nemlig løses i samarbejde med andre IT-medarbejdere, som man nu føler sig fagligt forbundet med i modsætning til de tidligere kolleger med de egentlige, faglige opgaver.

Til sidst udliciterer man den faglige og daglige service til eksterne konsulenter, som så kan genopbygge et personligt kendskab til brugerne. Det der før var den centrale opgave og udgift bliver derved noget "ekstra" og en ekstraudgift, mens de oprindelige midler er blevet overført til mere eller mindre latterlige "udviklingsprojekter", der kun efterspørges af Koncern-IT selv.

Udsigt til uansvarlighed og mistillid

Eksemplet og dets mistrøstighed kan uden videre overføres til talrige andre situationer, hvor arbejdet og produktionen er fagligt mangesidigt og burde være kvalitetsbetonet og derfor kræver mange daglige ansvarsbevidste prioriteringer på alle niveauer – ikke kun på ledelsesniveau. Stordrift trækker derimod den modsatte vej: Enhver prioritering foretages på højere niveau, end man selv befinder sig på. Det gør ansvaret så også. Resultatet er uafvendeligt: Uansvarlighed, mistillid, faglig meningsløshed og ultimativt konkurs eller – for de offentlige virksomheder – en produktion, som ingen efterspørger.

Når det så ikke vil gå helt galt på universiteterne, skyldes det udelukkende de forkætrede eksterne styringsmekanismer, der lægger afgørende vægt på kvalitet og behov, dvs. eksterne bevillinger fra forskningsrådene og taxameterstyring af indtægterne ved de forskellige uddannelser. Skal universiteterne gøre sig fortjent til flere basisbevillinger, må de opbygge en intern struktur, der sikrer eksistensen af enheder, hvor medarbejderne i langt højere grad end nu kan prioritere egne opgaver, føle ansvar for enhedens funktionalitet og studenternes uddannelse, vise kolleger tillid og selv opbygge tillidsfulde samarbejdsformer. Det opnår man ikke ved stordrift. Der vil anonymitet, uansvarlighed og mistillid have de bedste udsigter, og ledelsens svar vil uundgåeligt være at opbygge detaljerede og dyre kontrolsystemer, hvor medarbejderne skal skrive lange interne ansøgninger og rapporter om ethvert minimalt forbrug. ■